

GUNNAR VIBY MOGENSEN: *Kinas Økonomiske Historie*. Herning, Systeme 1989. 239s., ill.

Der findes nu et betydeligt antal vestligt-sprogede monografier om Folkerepublikken Kinas økonomiske udvikling. Hovedparten behandler aspekter af udviklingen eller systemet: landbrugets forskellige organisations- og produktionsformer,¹ industriens planlægnings- og produktions-systemer,² investeringernes omfang og sektorale fordeling,³ fordelingspolitik og regional udligningspolitik,⁴ etc. Op igennem 1980'erne er der ligeledes fremkommet en række oversigtsværker, der forsøger at beskrive de lange økonomiske udviklingslinjer.⁵

Viby Mogensens bog tilhører den sidste kategori og er det første dansksprogede værk om emnet. Fremstillingen dækker et vidt spektrum, idet den kinesiske udvikling sammenlignes ikke blot med udviklingen i Sovjetunionen, men til en vis grad også med udviklingen i Indien. I tilgift til en beskrivelse af den faktiske økonomiske udvikling diskuteres forudsætningerne for den førte politik samt konsekvenserne af udviklingen for den kinesiske befolknings levevilkår. Som et selvstændig formål forsøger bogen at sammenfatte resultaterne af den danske Kina-forskning.

Bogen er delt op i ni kapitler. De første to kapitler trækker de politiske og økonomiske linjer op fra omkring 1800 til Folkerepublikkens dannelse i 1949. De følgende tre kapitler omhandler genopbygningsperioden, 1949-52, hvor det kinesiske kommunistparti under Maos ledelse forsøger at konsolidere sejren over Guomindang og bringe den inflationsprægede kinesiske økonomi under kontrol, og den første femårsplan (1953-57), der

¹ Se f.eks. Nicolas Lardy, *Agriculture in China's Modern Economic Development* (Cambridge: Cambridge University Press, 1983); Dwight Perkins and S. Yusuf, *Rural Development in China* (Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1984) og Peter Nolan, *The Political Economy of Collective Farms* (Oxford: Polity Press, 1988).

² F.eks. Thomas P. Lyons, *Economic Integration and Planning in Maoist China* (New York: Columbia University Press, 1987) og Andrew G. Walder, *Communist Neo-Traditionalism: Work and Authority in Chinese Industry* (Berkeley: University of California Press, 1986) og Bruce L. Reynolds, ed., *Chinese Economic Reform* (San Diego: Academic Press, 1988).

³ Se Kjeld Erik Brødsgaard, *Readjustment and Reform in the Chinese Economy, 1953-1986*, (Københavns Universitet, 1989, Ph.D.-afhandling). Barry J. Naughton *Saving and Investment in China: A Macroeconomic Analysis* (Yale University, 1986, Ph.D.-afhandling).

⁴ Nicolas Lardy, *Economic Growth and Distribution in China* (Cambridge: Cambridge University Press, 1978) og David S.G. Goodman, *China's Regional Development* (London: Routledge, 1979).

⁵ De vigtigste er Carl Riskin, *China's Political Economy: The Quest for Development Since 1949* (New York: Oxford University Press, 1987); The World Bank, *China: Socialist Economic Development*, Vols. I-III (Washington, D.C.: World Bank, 1983); Willy Kraus, *Wirtschaftliche Entwicklung und sozialer Wandel in der Volksrepublik China* (Berlin: Springer Verlag, 1979). Det sidste værk foreligger i en revideret engelsk udgave med titlen *Economic Development and Social Change in the People's Republic of China* (New York: Springer, 1982).

er præget af indførelsen af et økonomisk planlægningssystem og en udviklingsstrategi, som bygger på den sovjetiske model. Denne periodisering er i overensstemmelse med en etablerede opfattelse i Kinaforskningen og påkalder sig ikke særlige kommentarer. Derimod rejser kapitel 6 en række problemer omkring periodiseringen. Kapitlet omhandler dels Det Store Spring Fremad (1958-60), hvor Kina forsøgte at teleskopere de økonomiske udviklingsstadier og springe ind i kommunismen, hvilket resulterede i økonomisk katastrofe, og dels, hvorledes den kinesiske ledelse i kølvandet på katastrofen forsøgte at genoprette den kinesiske økonomi i det, man sædvanligvis kalder justerings- og konsolideringsperioden 1960-65.

Det er problematisk at slå så stærkt modstridende økonomisk-politiske strategier som Det Store Spring Fremad og justeringspolitikken sammen i ét kapitel, idet man herved let går glip af det klare brud, der finder sted i den økonomiske udviklingsstrategi i begyndelsen af 1960'erne, hvor Mao trækker sig tilbage i anden række, og de senere så udsældte revisionister med Liu Shaoqi og Deng Xiaoping i spidsen overtager ansvaret for den økonomiske politik. I den forbindelse er det diskutabelt at opfatte den kinesiske ledelses strategi under justeringsperioden 1960-65 »som primært en tilbagevenden til det stalinistisk-sovjetiske udgangspunkt« (118). Der er snarere tale om, at der udarbejdes og iværksættes nogle tiltag, der sigter på at bryde både med den sovjetiske og den maoistiske strategi.⁶ Det er principper, der især indebærer en mere balanceret økonomisk udvikling, hvor sværindustriens vækstrate dæmpes til fordel for landbrug og letindustri, samt en indførelse af familieproduktion i store dele af det kinesiske landbrug under parolen *sanzi yibao* (tre friheder, en garanti). Såfremt man hævder, at justeringspolitikken i starten af 1960'erne betyder en tilbagevenden til den sovjetisk-stalinistiske strategi, går man endvidere glip af det forhold, at den økonomiske politik, som Deng Xiaopings fløj iværksætter efter Maos død og magtkampen 1976-78, har nogle praktiske og teoretiske forudsætninger, nemlig justeringsperioden 1960-65. Her afprøves mange af de nye tiltag i virkeligheden for første gang.

Kapitel 7 omhandler Kulturrevolutionen, som Viby Mogensen sætter til 1966-76. Hertil kan bemærkes, at antagelsen af, at Kulturrevolutionen skulle strække sig over 10 år i stedet for de tre år fra 1966-69, oprindeligt er en kinesisk antagelse, som har vundet en vis udbredelse blandt vestlige

⁶ For en mere detaljeret diskussion af justerings- og konsolideringsperioden 1960-65 se Kjeld Erik Brødsgaard, »Paradigmatic Change: Readjustment and Reform in the Chinese Economy, 1953-1981, Part I,« *Modern China*, Vol.9, No. 1 (January 1983), pp. 37-83.

iagttagere. Imidlertid slører denne antagelse, at der allerede i starten af 1970'erne fandt en udvikling sted, der tilgodeså de kræfter, der var blevet udmanøvreret under Kulturrevolutionen. Mange udrensende kadre vendte tilbage til magten, og i 1973 blev et af hovedangrebemålene for den kulturrevolutionære kritik, Deng Xiaoping, rehabiliteret. Under Zhou Enlais sygdom i 1973-75 var det reelt Deng, der styrede det kinesiske statsapparat, og i 1974-75 iværksatte han i samarbejde med den senere generalsekretær, Hu Yaobang, et udredningsarbejde med en række reformtiltag, der blev af væsentlig betydning efter Maos død.

Kapitel 8 behandler perioden efter 1976. Her ville en mere detaljeret fremstilling i første omgang skelne mellem 1976-78 perioden, hvor den af Mao udpegede efterfølger, Hua Guofeng, havde magten, og perioden fra 1979 og frem, der er den egentlige reformperiode med Deng Xiaoping som den styrende kraft. I anden omgang ville det nok være have været givtigt at skelne mellem to faser i reformperioden fra 1979 og frem. Den første periode går fra 3. plenarmøde i december 1978 til slutningen af 1984. Denne periode er især kendetegnet ved vigtige reformer i landbruget og eksperimenter i industrisektoren, ved hurtig vækst i landbrugsproduktionen og ved en nedtoning af produktionsgodeindustrien til fordel for forbrugsgodeindustrien. Perioden er ligeledes kendetegnet af en makroøkonomisk politik, der til en vis grad holder investeringerne i ave og holder igen på industriens væksttempo. Den anden periode begynder i slutningen af 1984 og strækker sig frem til foråret 1989. Den er karakteriseret ved en overophedet økonomisk udvikling med høje industrielle vækstrater, bl.a. inden for sværindustrien, og dårlige produktions-tal for landbruget. Industrireformerne søges nu implementeret nationalt bl.a. på baggrund af det reformdokument, der vedtages på 3. plenarmøde i oktober 1984. Men de påbegyndte, halvhjertede prisreformer fører til en inflation, der kulminerer i 1988-89. I denne periode er der store problemer, og i efteråret 1988 trænger justeringspolitikken reformerne i baggrunden. Denne periodisering ville nok have givet en mere pessimistisk tone i bogens afslutning. Men til gengæld ville den have gjort bogen mere brugbar i forsøget på at begribe de økonomiske forudsætninger for den kinesiske krise, der i juni 1989 førte til den kinesiske hærs blodige aktion mod de studerende.

Et nyttigt kapitel 9 trækker de lange udviklingslinjer op og handler især om befolkningspolitik, udenrigshandelspolitikken, den regionale udligningspolitik og fordelingspolitikken. Af speciel interesse er uddrag af et familieplanlægningsdirektiv fra Sichuan provinsen, som forfatteren har haft adgang til. Bogen afsluttes med en litteraturliste, et engelsk summary og et stikordsregister.

Viby Mogensen strukturerer den politiske baggrund for den økonomiske udvikling i Kina ud fra et skema, hvor man opererer med to fraktioner eller grupperinger i den kinesiske ledelse – den »moderate« med Deng i spidsen og den »radikale« med Mao i spidsen. Denne reducere af de forskellige politiske fraktioner til kun to tilslører kompleksiteten i kinesisk politik. Undertegnede er ikke overbevist om, at Viby Mogensen har ret, når han hævder, at to-linje opfattelsen er den fremherskende i den udenlandske, nationaløkonomiske litteratur om emnet.

Et eksempel på problemerne med to-linje opfattelsen er, at den ikke levner plads til Kinas næstmægtigste mand, den 85-årige Chen Yun, der vel nok må betragtes som den mest indflydelsesrige økonom i Folkerepublikken Kinas historie.⁷ Chen Yun er den egentlige politiske og teoretiske kraft bag udarbejdelsen af justeringspolitikken og betragtes i dag som lederen af den indflydelsesrige justeringsfraktion, der endvidere tæller ministerpræsident Li Peng og planlægningschef Yao Yilin. Chen Yuns fraktion har to gange inden for blot tre år udfordret Dengs reformfraktion og bragt to generalsekretærer til fald.

To-linje opfattelsen hævder, at det politiske liv i Kina er bestemt af brydningen mellem forskellige politisk-ideologiske grundholdninger og inddrager følgelig kun i ringe omfang strukturelle faktorer, såsom de bureaukratiske systemer, i forklaringen. På samme måde er den klientelistiske tilgang til kinesisk samtidshistorie helt fraværende. Den klientelistiske model siger, at personlige forbindelser danner kernen i kinesisk politik. De personlige forbindelser udgør et netværk i pyramideform med en leder på toppen. Den politiske proces domineres af konsensusdannelse mellem de vigtigste netværks- eller fraktionsledere. Disse ledere er ikke nødvendigvis identiske med de formelle topledere i stat og parti. Det så man klart under krisen i foråret 1989, hvor en række pensionerede og halvpensionerede ledere – Deng Xiaoping (85), Chen Yun (85), Peng Zhen (87), Li Xiannian (81) – besluttede at afsætte den formelle ledelse af partiet og indsætte hæren for at nedkæmpe studenterdemonstrationerne. To-linjeopfattelsen kan ikke opfatte de komplekse relationer mellem disse gamle mænd, deres klientssystemer, de bureaukratiske systemer på nationalt og regionalt niveau og det kinesiske samfund.⁸

⁷ For en diskussion af Chen Yuns betydning og rolle se bl.a. David Bachmann, *Chen Yun and the Chinese Political System* (Berkeley: Center for Chinese Studies Research Monograph No. 29, 1985) og Nicolas Lardy og Kenneth Lieberthal, eds., *Chen Yun's Strategy for China's Development* (Armonk: M. E. Sharpe, 1983).

⁸ Se Kjeld Erik Brødsgaard, »Kildegrundlag og indfaldsvinkler til studiet af kinesisk samtidshistorie,« *Historisk Tidsskrift*, Bind 89, hæfte 2, 1989, s. 300-323.

Bogens styrke er afsnittene om den økonomiske vækst og dens resultater. Gennem sammenligninger med indiske og sovjetiske erfaringer understreges den kinesiske økonomiske udviklings relative succes. Imidlertid påkalder forfatterens brug af det statistiske materiale sig en række kommentarer. Indtil 1976 anvender han vestlige økonomiske statistikker udarbejdet af amerikanske forskere og især publiceret i en serie amerikanske kongresrapporter.⁹ Først fra årene omkring 1980 og frem er kinesiske statistikker ifølge forfatteren »rimeligt tilfredsstillende« (p.100). Undertegnede er ikke enig i, at disse rapporter er »forblevet bemærkelsesværdigt ubenyttede i Danmark«. De er tilgængelige i Danmark og har i stort omfang været anvendt i sinologiske kredse.

Imidlertid har hovedkilden til de vestlige analyser hele tiden været kinesiske tal, som i lang tid forelå som spredte oplysninger, men nu i samlet form som økonomiske og statistiske årbøger.¹⁰ Det er gængs praksis i den internationale litteratur om emnet at acceptere de nu foreliggende kinesiske tal for 1950'erne og frem til i dag, og derfor er der ikke nogen *speciel* grund til at foretage så skarp en modstilling af de kinesiske og amerikanske serier. F.eks. bygger de førende amerikanske forskere Nicholas Lardy og Robert Michael Field i de seneste kongresrapporter næsten udelukkende på tal indsamlet af det kinesiske statistiske bureau.¹¹ Dette ikke være sagt for at underspille de problemer, der fortsat eksisterer m.h.t. det statistiske materiale; hensigten er snarere at understrege, at siden starten af 1980'erne har det statistiske primærmateriale i stigende grad fundet vej til vesten gennem kinesisk-sprogede statistiske årbøger og materialesamlinger, og hvis man ønsker at vurdere de nyeste tal, er man nødt til at konsultere dette materiale. Hvis det i højere grad havde været anvendt, havde Viby Mogensen efter undertegnedes opfattelse været i stand til at spore de krisetendenser, der opstod i den kinesiske økonomi fra 1984 og frem.

Bogens ønsker at give en oversigt over »den seriøse del af den

⁹ Joint Economic Committee, *People's Republic of China: An Economic Assessment* (Washington, D.C.: Government Printing Office, 1972); Joint Economic Committee, *China a Reassessment of the Economy* (Washington, D.C.: Government Printing Office, 1975); Joint Economic Committee, *Chinese Economy Post-Mao*, Vol. I (Washington, D.C.: Government Printing Office, 1978); Joint Economic Committee, *China Under the Four Modernizations*, Vols. I-II (Washington, D.C.: Government Printing Office, 1982).

¹⁰ Den økonomiske årbog *Jingji Nianjian* og den statistiske årbog *Tongji Nianjian* suppleres nu af statistiske samlinger som *Zhongguo Tongji Zhaiyao* (Oversigt over Kinas statistik) og *Nongye Nianjian* (Landbrugets Årbog). På det seneste er man ligeledes begyndt at udgive en række provins- og brancheårbøger. I 1989 udgav man endvidere statistiske samlinger for hver eneste kinesisk provins, dækkende hele perioden 1949-1989.

¹¹ Se Joint Economic Committee, *China's Economy Looks Toward the Year 2000*, Vols. I-II (Washington, D.C.: Government Printing Office, 1986).

sinologiske litteratur i Norden og specielt i Danmark«. På den måde supplerer forfatteren på udmærket vis den rapport, som det samfundsvidenskabelige forskningsråd lod udarbejde i 1980.¹² Nu viser erfaringen, at det som oftest er et utaknemmeligt job at udarbejde oversigter over forskningsmiljøers og enkeltpersoners faglige produktion. Vover man pelsen, bør man nok lægge præmisserne for undersøgelsen klart frem. Bygger man på oplysninger fra forskerne selv, er der sorteret i disse oplysninger, skal upubliceret materiale medtages, etc.?

Der findes en række mindre fejl i bogen. F.eks.: USA og Japan var ikke i krig i 1854 (p. 11), Sun Yatsen var ikke præsident i 1920'erne, men nogle få måneder lige efter revolutionen i 1911 (p. 19), Chiang Kai-shek neddæmpede ikke kampen mod Japan i 1934, han undgik den (p. 21), indtil hans tilfangetagelse i Xi'an i december 1936 tvang ham til at indgå en forenet front med kommunisterne vendt mod Japan, centralkomiteén har ikke noget præsidium (p. 64), der sad »i praksis« ikke kun partimedlemmer i statsorganerne umiddelbart efter 1949, regeringen og statsapparatet har repræsentanter fra de demokratiske partier helt indtil 1956 (p. 49).

Bogen anvender pinyin transkriptionssystemet. Men efter undertegnedes opfattelse er det en misforstået brug af dette i øvrigt udmærkede og nu gængse transkriptionssystem, når man i registret må slå Chiang Kai-shek op under Jian Jieshi (burde i øvrigt være Jiang Jieshi). I de tilfælde hvor pinyin-formen ikke er nemt genkendelig, og det drejer sig om en person, der er almindelig kendt, bør man holde fast ved den oprindelige transkriptionsform.

Ovenstående kommentarer træder i baggrunden i forhold til en samlet vurdering af Viby Mogensens bog. Der er tale om en velskrevet fremstilling, som afhjælper den mangel, det har været ikke at kunne henvise til en større publikation om emnet på dansk. Fortryk af bogen har været benyttet i undervisningen på Økonomisk Institut, Københavns Universitet, og jeg har selv anvendt værket i det forløbne semester i forbindelse med min undervisning i moderne kinesisk historie på Østasiatisk Institut. Viby Mogensen har ydet et smukt bidrag til den fortsatte udvikling af den danske kompetence vedrørende studiet af det moderne Kinas økonomiske historie, og for det fortjener han tak.

Kjeld Erik Brødsgaard

¹² Erik Baark og Tage Vosbein, *Dansk samfundsvidenskabelig Kina-forskning i 1970'erne. Status og perspektiver* (København: Rapport til Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd, December 1980).